

Vragenboekje

**Voor dit examen zijn maximaal 78 punten te behalen; het examen bestaat uit 28 vragen en een vertaalopdracht.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.**

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (tekstelementen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één tekstelement wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één tekstelement, dan wordt alleen het eerste tekstelement in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Rede van Scipio

Regel 1 *Ne genus belli neve hostem ignoretis*

Deze woorden worden door H.W.A. van Rooijen-Dijkman als volgt vertaald:

“Allereerst dienen jullie te beseffen wat voor oorlog dit is en tegen welke vijand hij wordt gevoerd.”

- 1p **1** Noteer het Latijnse tekstelement waarop de vertaling ‘dienen jullie te beseffen’ is gebaseerd.

Regel 2-3 *capta t/m Sardiniam*

- 1p **2** Leg uit in welk opzicht deze voorstelling van zaken onjuist is.

Regel 7-8 *At t/m possit*

In deze zin geeft Scipio niet zijn eigen mening weer.

- 1p **3** Leg uit waarom hij deze zin dan toch in zijn rede opneemt.

- 3p **4** a. Citeer het Latijnse tekstelement uit de regels 11-15 (*Cum t/m conficere*) dat verwijst naar de aanleiding voor deze oorlog.
b. Beschrijf de aanleiding voor deze oorlog op grond van je kennis van de historische situatie. Verwerk hierbij je antwoord op a. en gebruik bij voorkeur niet meer dan 50 woorden.

Tekst 2 Rede van Hannibal

Regel 2-3 *praemia t/m solent*

- 1p **5** Dit Latijnse tekstelement komt inhoudelijk het meest overeen met:

- A de grootst denkbare beloningen
- B redelijke beloningen
- C volkomen onverwachte beloningen
- D volkomen verdiende beloningen

- 1p **6** Welke woorden passen het best op de plaats van de dubbele punt in regel 5 na *essent*?

- A en nu
- B maar nu
- C omdat nu
- D want nu

Regel 7-8 *Satis t/m vidistis*

Deze woorden worden door H.W.A. van Rooijen-Dijkman als volgt vertaald:

“Tot nu toe hebben jullie in het woeste bergland van Lusitanië en Celtiberië alleen maar jacht gemaakt op vee en geen enkel profijt gezien van al je inspanningen en risico’s.”

De structuur van de vertaling wijkt af van die van het Latijn.

- 2p **7** Leg dit uit en ga bij je antwoord in op zowel het Latijn als de vertaling.

In de regels 11-14 (*Nec t/m comparandi sint*) gebruikt Livius een metafoor om de reputatie van de Romeinen aan te duiden.

- 1p **8** Noteer deze metafoor door het desbetreffende Latijnse woord te citeren.

Regel 15 *cum illa virtute, cum illa fortuna*

- 2p **9** Citeer het Latijnse tekstelement uit het vervolg (*t/m ducem* regel 18) dat hiervan een voorbeeld is.

Uit de regels 14-18 (*Ut t/m ducem*) kan men afleiden in welk jaar Hamilcar naar Spanje zou zijn overgestoken.

- 1p **10** In welk jaar zou deze oversteek hebben plaatsgevonden? Noteer bij wijze van antwoord het desbetreffende jaartal.

Regel 21-22 Cui t/m consul

- 1p **11** Citeer het Latijnse tekstelement uit het voorafgaande (vanaf *Nam* regel 13) waarvan dit de uitwerking is.

De regels 13-18 (*Nam t/m ducem*) en 18-27 (*An t/m ignorantesque*) bevatten ieder een contrast.

- 2p **12** a. Noteer om welk contrast het gaat in de regels 13-18. Beantwoord de vraag in het Nederlands.
b. Noteer om welk contrast het gaat in de regels 18-27. Beantwoord de vraag in het Nederlands.

Regel 39 Ad Hiberum est Saguntum?

Een geleerde heeft de tekst veranderd in: At non ad Hiberum est Saguntum.

- 1p **13** Leg uit waarom de strekking van de tekst hierdoor niet verandert.
- 1p **14** Wie wordt er door Hannibal vanaf *Parum* (regel 39) toegesproken? Beantwoord de vraag in het Nederlands.

Hannibal maakt in zijn rede tot zijn soldaten gebruik van de begrippen *facile* (gemakkelijk), *iustum* (gerechtvaardigd), *utile* (voordelig) en *necessarium* (onvermijdelijk).

Aan het begin en einde van zijn rede komt het begrip *necessarium* aan de orde.

- 2p **15** Zet de overige drie begrippen (*facile*, *iustum*, *utile*) in de volgorde waarin ze in de tekst aan de orde komen.

Een bekend retorisch middel is het verschijnsel dat een spreker zijn eigen woorden verbetert.

Ook Hannibal maakt gebruik van dit middel in de regels 37-43 (*Circumscribit t/m vindicarimus*).

- 1p **16** Noteer zowel de oorspronkelijke bewering van Hannibal als zijn verbetering. Citeer bij wijze van antwoord de desbetreffende Latijnse tekstelementen.

Tekst 1 en tekst 2

Zowel Scipio (in Tekst 1) als Hannibal (in Tekst 2, regel 28-37 t/m *censet*) brengt *spes* van de Carthagers ter sprake.

- 2p **17** a. Beschrijf in eigen woorden het standpunt van Scipio wat betreft *spes* en zijn argumentatie daarbij. Gebruik bij voorkeur niet meer dan 30 woorden.
b. Beschrijf in eigen woorden het standpunt van Hannibal wat betreft *spes* en zijn argumentatie daarbij. Gebruik bij voorkeur niet meer dan 30 woorden.

Tekst 3 Vorstelijk gedrag van Scipio

Regel 4 parentibus t/m accitis

Uit het vervolg blijkt dat er nog meer mensen zijn gekomen.

- 1p **18** Citeer het Latijnse tekstelement uit de regels 16-23 (*Cum t/m Allucio*) dat die andere mensen aanduidt.

Regel 7-8 tibi eam cordi esse

- 1p **19** Citeer het Latijnse tekstelement uit het voorafgaande dat hiermee inhoudelijk overeenkomt.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Regel 9 *sponsam* en regel 10 *sponsa*

Deze woorden verwijzen niet naar dezelfde persoon.

- 2p **20** a. Naar wie verwijst *sponsam* (regel 9)? Beantwoord de vraag in het Nederlands.
b. Naar wie verwijst *sponsa* (regel 10)? Beantwoord de vraag in het Nederlands.

Regel 11 *qua*

- 1p **21** Noteer het Latijnse woord waarnaar *qua* verwijst.

- 1p **22** ■ Welke van de volgende vormen van de *coniunctivus* is als een *irrealis* gebruikt?

- A converteret (regel 2)
- B faceret (regel 8)
- C liceret (regel 8)
- D posset (regel 12)

Regel 13 *si me virum bonum credis esse*

- 1p **23** Welke kwalificatie van *Scipio* geeft *Allucius* later? Beantwoord de vraag door het citeren van het desbetreffende Latijnse tekstelement uit de regels 22–28 (*Scipio* t/m *revertit*).

Regel 17 *sibi* en regel 19 *sibi*

Deze woorden verwijzen niet naar dezelfde personen.

- 2p **24** a. Naar wie verwijst *sibi* in regel 17? Beantwoord de vraag in het Nederlands.
b. Naar wie verwijst *sibi* in regel 19? Beantwoord de vraag in het Nederlands.

Regel 20 *auri pondus*

- 3p **25** Leg uit dat *auri pondus* tweemaal van bestemming verandert. Vermeld in je antwoord ook de oorspronkelijke bestemming.

Regel 21 *eius rei*

- 1p **26** ■ De betekenis hiervan is:

- A het beschermen van de kuisheid van het meisje
- B het in ontvangst nemen van het geld
- C het vrijlaten van de ouders van het meisje
- D het vrijlaten van het meisje

Regel 27 *clientium*

- 1p **27** Citeer uit de regels 1-5 het Latijnse tekstelement dat aannemelijk maakt dat *Allucius* over *clientes* kon beschikken.

Ook een voorloper van *Livius*, de historicus *Valerius Antias*, heeft deze gebeurtenis beschreven. Hij schrijft o.a. ‘dat dat gevangen genomen meisje niet teruggegeven werd, maar dat zij door *Scipio* werd vastgehouden en dat hij een seksuele relatie met haar had.’ Ook andere schrijvers geven een dergelijke versie van het verhaal. Hoewel *Livius* deze andere versie heeft gekend, kiest hij zelf voor een andere versie.

- 1p **28** Leg uit dat de keuze van *Livius* te maken heeft met het doel waarmee hij *Ab urbe condita* heeft geschreven.

Tekst 4

Bestudeer Tekst 4 met de inleiding en de aantekeningen.

- 39p Vertaal de regels 1 t/m 11.

Einde